

# Sanktionsavgifter och straff – hur bör man se på skillnaden mellan sanktionsformerna?

PETTER ASP

## 0. Inledning: familjelikheter

1. I ett par paragrafer i Filosofiska undersökningar myntade Wittgenstein begreppet familjelikheter. Tanken var kort och gott att vissa begrepp är sådana att man inte kan hitta nödvändiga och tillräckliga förutsättningar för deras användning, utan de är sammanvävda på ett mer indirekt sätt och används på delvis olika sätt i olika sammanhang. Han uttryckte sig, åtminstone enligt den senaste svenska översättningen (2021), så här:

”Betrakta t.ex. de procedurer vi kallar ’spel’. Jag menar bräddspel, kortspel, bollspel, lotterispel, osv. Vad har de alla gemensamt? ... När du ser efter kommer du visserligen inte att se något som de alla har gemensamt, men du kommer att se likheter, släktskaper och en hel rad av dem.

Och resultatet av denna betraktelse lyder nu: Vi ser ett komplicerat nät av likheter som går omlott och korsar varandra. Likheter i stort och smått.

Och trådens styrka ligger inte i att någon enskild fiber genomlöper hela dess längd, utan däri att många fibrer går omlott.”

2. Man behöver alls inte vara övertygad om att Wittgensteins familjelikheter egentligen tillför så mycket för att tilltalas av bilden: det behöver inte vara så fyrkantigt att begrepp delar nödvändiga förutsättningar och att allt snällt låter sig läggas i olika burkar. Och kanske framför allt: på en rent begreppslig nivå är sökandet efter skarpa gränser ofta missriktat.

## I. Om textens tema

1. Med det sagt som ett slags utgångspunkt kan vi övergå till temat för den här texten: skillnaden mellan sanktionsavgifter och straff. Och här är det tyvärr så – det må låta självupptaget – att jag har svårt att behandla det här

temat utan att gå tillbaka till min avhandling som jag försvarade någonstans på andra sidan millennieskiftet. Avhandlingstexten handlade om administrativa sanktioner i EU-rätten – inom konkurrensrätten, på jordbruksområdet osv. – och den kanske mest centrala delen handlade just om skillnaden mellan straff och andra sanktioner.<sup>1</sup>

2. Man kan säga att jag närmade mig frågan närmast i ett kompetensperspektiv: om det nu var så, som det var eller åtminstone uppfattades vara på 1990-talet, att EU hade kompetens vad gäller administrativa sanktioner men inte vad gäller straff så måste man ju på något sätt skilja på de båda områdena. Hur gör man det?

3. I avhandlingen presenterade jag en teori – eller åtminstone ett slags tanke – om relationen mellan straffrätt och annat som byggde på att vi behöver laborera med åtminstone två olika straffbegrepp. Och jag tror, vilket kan ses som ett tecken på att jag tankemässigt inte tagit mig särskilt långt på de dryga 25 år som gått, fortsatt att det ligger åtminstone något litet korn av förklaringsvärde i det som jag då sade.

4. En annan sak är att det i relation till avhandlingens syfte fanns ett inte så litet problem, och det var att båda de här straffbegreppen på ett ganska uppenbart sätt var otjänliga om man tänkte sig att använda dem för att bedöma just frågan om EU:s kompetens. Jag kommer ihåg att Suzanne Wennberg, som var betygsnämndsledamot, ställde en fråga som anknöt till det där och hon fick förstås ett svar, men jag är ganska säker på att det svaret egentligen mest bekräftade problemet. Men ni vet hur det är med frågor från betygsnämnden. De kommer mot slutet och om man svarar litet halvdant, så är det ingen fara (åtminstone så länge det inte redan är litet darr på ribban).

5. I det här sammanhanget tänkte jag återknyta till de tankar jag gav uttryck för i boken, men i stället se på frågan i ett huvudsakligen nationellt perspektiv.

## II. Skuld som avgränsningskriterium

1. Låt oss börja med att konstatera att frågan om straffens relation till administrativa sanktioner från ett strikt nationellt och positivrättsligt perspektiv är väldigt enkel. Den som läser i 1 kap. 1 § brottsbalken får lära sig att brott är sådant för vilket det är föreskrivet straff och fortsätter man till 1 kap. 3 §

<sup>1</sup> Jag är snål med referenser i denna text (noterna används enbart för mindre tillägg som skulle störa huvudtextens linje).

brottsbalken så får man veta att straff är böter och fängelse. Alltså: något är ett brott, eller en straffrättsligt kodad överträdelse, om beteendet kan föranleda böter eller fängelse. Om det bara föreskrivs en sanktionsavgift för ett visst beteende är det fråga om en administrativ överträdelse och om en administrativ sanktion.

2. Men det är inte det enkla svaret man är ute efter när man ställer sig frågan om vad som skiljer straff och administrativa sanktioner, utan det är ju något substantiellt eller innehållsligt. Frågan om skillnaden uppstår ju just på grund av att böter och sanktionsavgifter i praktiken är mycket likartade sanktioner: båda består i att staten tvångsvis tar pengar från någon som en reaktion på något slags regelöverträdelse. Och ändå är förutsättningarna för att ta de där pengarna reglerade på helt olika sätt, i såväl materiellt som processuellt hänseende.

3. Frågan om skillnaden mellan straff och andra sanktioner har diskuterats ganska mycket, framför allt i jurisdiktioner där man har haft system med administrativa sanktioner, som Ordnungswidrigkeiten i Tyskland. Inte sällan förs där diskussionen där med utgångspunkt i frågan om det finns en kvalitativ skillnad mellan sanktionsformerna eller om det bara handlar om kvantitet. För egen del tänker jag mig att det, som alltid när man diskuterar begrepp och definitioner, är viktigt att fundera på vad man ska ha begreppen och definitionerna till, och den utgångspunkten är något som i mångt och mycket styr mitt tänkande kring detta.

4. När man tittar på olika definitioner som av olika författare har ställts upp när det gäller straff, så ser man att de flesta av de kriterier som ställs upp är gemensamma för straff och sanktioner. Jämför t.ex. följande strecksatser.

- Det finns en viss temporal och kausal relation mellan sanktionen och överträdelsen: sanktionen kommer efter överträdelsen och den är inte bara efterföljande, utan därtill direkt kopplad till förekomsten av en överträdelse (det är t.ex. inte något som är beroende av en prognos, utan sanktionen påförs *på grund av* överträdelsen).
- Sanktionen innehåller ett element av vad som i engelskspråkig litteratur brukar kallas "hard treatment", alltså något slags obehag eller lidande som tillfogas den person som utsätts för sanktionen.
- Sanktionen saknar någon ytterligare omedelbar funktion, t.ex. på det sätt som skadeståndsrätten kan sägas fylla en reparativ eller skadeallokerande funktion.

- Sanktionen påförs av någon i auktoritativ ställning (när det gäller straff och sanktionsavgifter: staten).

Och de här delarna är ju uppenbarligen gemensamma för de båda områdena.

5. Men det intressanta är ju inte vad som förenar områdena (*det* är ju grunden för hela frågeställningen), utan det man söker är vad som skiljer sanktionsarterna åt. Och en sak som såväl filosofer som rättsvetenskapare återkommer till för att skilja straff och andra typer av sanktioner är att straffen inte bara innefattar hard treatment – påförande av obehag eller lidande – utan också ett element av klander. När man påför ett straff så är det inte bara fråga om en sanktion som används för att fösa flocken i rätt riktning, det handlar inte bara om att höja käppen mot hunden som Hegel sa, utan om ett slags samtal – förvisso rudimentärt, men ändå – där man kommunicerar, dvs. ger uttryck för, att den berörde har gjort fel.

Och det var väl någonstans här jag började. Min uppfattning var – och är – att det ligger något i den här tanken på klander som något centralt.

6. Samtidigt fanns det en helt avgörande fråga, som det inte fanns något mer utvecklat svar på. Den frågan kan man formulera så här: Om det nu är så att straff, men inte administrativa sanktioner, är klandrande till sin karaktär, vad beror då det på? Är det bara en definitionssak som styrs av lagstiftarens val eller finns det något därunder som kan förklara varför vissa sanktioner innefattar klander och andra inte?

7. Ett möjligt svar är förstås att det har att göra med tradition. Genom att under lång tid ha ett straffsystem och bestraffa på visst sätt så har straffbegreppet givits, eller snarare fått, en viss innebörd. Och när man går ut ur det systemet så får också sanktionen en annan innebörd. Det svaret kan nog vara riktigt, men svaret går liksom förbi den avgörande frågan eftersom det är en förklaring bara om man samtidigt besvarar frågan om vad det är som har gjort att den här inarbetade betydelsen har kommit att innefatta klander? Varför har just straff kommit att förknippas med klander?

8. Det svar jag försökte ge i avhandlingen – och som jag fortsatt tror att det ligger något i – är att straff blir klandrande inte alls på grund av någon egenskap hos straffsanktionen som sådan, utan genom det sätt vi hanterar den och genom de förutsättningar vi uppställer för att utdöma sanktionen. Om man kort ska sammanfatta vad jag kom fram till så var det att straffen blir klandrande genom att man vid påförande av dem bryr sig om att säkerställa att den som bestraffas kan sägas ”rå för” den överträdelse som hen gjort sig skyldig till.

9. Och säkerställa detta gör man på en lång rad sätt i straffrätten:

- man gör det genom att upprätthålla ett högt beviskrav
- man gör det genom att ha en generell straffmyndighetsålder,
- man gör det genom att uppställa ett krav på uppsåt eller åtminstone oaktsamhet, och
- man gör det genom att godta vissa typer av ursäkter.

Självfallet bryr sig straffrätten om att man ”rår för” överträdelsen bara till en viss gräns. Man godtar inte alla ursäkter – här kan man jämföra med behandlingen av straffrättsvillfarelse – men det säkerställs ändå på ett någorlunda avancerat sätt att den som döms är ansvarig eller ”rår för” vad hen gjort.

10. Sammanfattningsvis: det är inte sanktionen i sig (att straff är de strängaste sanktionerna vi känner) som skapar klandret, utan hur vi hanterar påförandet. Sanktionen får sin karaktär inte genom sin egen särart, utan genom de förutsättningar vi uppställer för dess påförande och hur vi hanterar processen genom vilken den påförs. Genom att vi faktiskt bryr oss om ”skuld” så blir sanktionen klandrande: När vi (mer eller mindre indirekt) uttalar att ”du kunde ha gjort annorlunda och det är därför påför vi dig lidande”, så leder det till att sanktionen uppfattas som klandrande.

11. En enkel parallell kan vara att Nobelpriset skulle ha en helt annan innebörd om det delades ut efter bibliometriska kriterier (t.ex. genom att man ställde upp kriterier som angav att den bok eller artikel som flest hänvisar till eller som flest har läst skulle få priset). Priset skulle med en sådan inriktning kanske inte bli betydelselöst, men nog skulle det få en annan smak. Det är genom att ha en Nobelkommitté som fokuserar på kvalitet som priset får sin prestige. Sak samma fast på ett helt annat plan gäller doktorspromotioner och professorsinstallationer. Om vi inte hade visat omsorg om formerna så hade promotionen varit något man kunde både ha och mista, men med den omsorg som läggs kring formerna så *blir* det en högtid, något viktigt.

### III. Exkurs om bestraffning av den oskyldige

1. Den här skisserade tanken korrelerar åtminstone delvis med retributivt grundade tankar om att det är begreppsligt avigt att tala om bestraffning av den oskyldige. Tänk t.ex. på en situation när en furste medvetet spärrar in en oskyldig kärleksrival i fängelse på grundval av anklagelser som är helt och hållet fabricerade.

2. På 50- och 60-talen fördes en diskussion i tidskrifterna *Analysis* och *Philosophy* kring straffbegreppet på detta tema. Diskussionen kan sägas ha börjat med att Anthony Quinton argumenterade för att retributiva tankegångar<sup>2</sup> – rätt förstådda – inte är moraliskt normativa, utan logiska (och att det därför inte råder någon motsättning mellan retributiva och utilitaristiska tankar om straffens syften). De retributiva tankarna erbjuder enligt Quinton ingen moralisk legitimation av straffen, utan de bidrar närmast till en bestämning av begreppet straff. Att straffa en oskyldig är inte moraliskt fel, utan något som inte låter sig göras. Man kan naturligtvis spärra in en oskyldig individ och behandla hen aldrig så illa, men man kan inte bestraffa personen för något som man vet att den inte har gjort. Straff förutsätter att det riktas mot en skyldig person, att det påförs någon *för något*. Liknande tankar har uttryckts av Jareborg men mer exempelmässigt:

”Försök ”klandra” ett litet barn, en sinnessjuk människa, eller en katt! Ni ska finna att ni gör något annat.”

3. Nå, stafettpippen togs vidare av Anthony Flew som i grunden instämde i uppfattningen att bestraffning begreppsligt förutsätter att man bestraffar en skyldig, att man bestraffar för något. Men han gick vidare och funderade kring hur det som Quinton gjorde gällande hänger ihop med att oskyldiga de facto kan komma att bestraffas i våra domstolar. Han försökte att få det hela att gå ihop genom att framhålla straffbegreppet – liksom så många andra begrepp – är vagt och att det därför tillåter en viss felmarginal. Man kan enligt Flew ha ett straffsystem i vilket oskyldiga bestraffas, och det kan ändå vara ett straffsystem, men det får, litet vårdslöst uttryckt, inte bli för många oskyldiga som straffas.

4. I ett tredje led kom ett svar till såväl Quinton som Flew från Kurt Baier. Baier menade – vilket framstår som mer eller mindre uppenbart riktigt – att frekvens inte på det sätt som Flew föreställde sig kan vara avgörande. Han framhöll att i det föreställda landet Ruritania kan varenda en av de som straffas ett visst år ha varit oskyldiga – det är i sig ointressant. Det viktiga är att personerna har befunnits vara skyldiga på föreskrivet sätt, att de har representerats såsom varandes skyldiga. Relativt långt senare gjorde Richard Wasserstrom samma poäng genom att säga följande.

<sup>2</sup> Med retributiv tankegång syftas på tankegångar som går ut på att man ska möta den begångna orätten med en i någon mening proportionerlig reaktion.

”There is conceptual incompatibility between punishment and the absence of *all* beliefs, appearances, pretenses etc. of wrongdoing. ... If everyone know an individual to be innocent it would be conceptually odd, if not impossible, to describe what is done to the person as an instance of punishment...”

5. Sammanfattningsvis kan, om man tillåter sig att förenkla litet, sägas att de här filosoferna alla ense om att det ligger något i Quintons grundläggande tanke om en begreppslig koppling mellan bestraffning och skyldighet – man kan inte bestraffa den oskyldige – men de utvecklar på något olika sätt hur kopplingen ser ut. Personligen tror jag att det ligger mest i Baiers och Wasserstroms slutsats att kopplingen inte alls har att göra med frekvens, utan närmast med vad man skulle kunna kalla skillnaden mellan ett förstapersons- och ett tredjepersonsperspektiv. Man kan i ett förstapersonsperspektiv inte säga att jag bestraffar dig, du som har befunnits oskyldig. Däremot kan man säga att du eller hen – där borta – bestraffar en oskyldig.

6. Klart är också att våra vänner talar om skyldighet och oskyldighet i en begreppsligt tunn mening. De talar egentligen bara om huruvida man har ”gjort det man anklagas för”. Har man gjort det man anklagas för så är man skyldig i den mening som de avser och som de diskuterar.

7. Här tror jag emellertid att man kan föra diskussionen vidare genom att säga att det i den grundläggande tankegången ligger ett inte obetydligt stöd för idén att det som kännetecknar straff i strikt mening är att man bryr sig om att den som bestraffar faktiskt *rår för* överträdelsen. Hela poängen är ju att straff förutsätter att man påförs lidandet *för något*.

8. Och den koppling mellan skyldighet och straff som görs i den filosofiska diskussionen kan, vill jag påstå, tas ett steg längre, så att den kopplingen blir mellan straff och skuld snarare än mellan straff och ”skyldighet”, dvs. inte skuld endast i betydelsen ”gjort det man anklagas för” utan i betydelsen ”rår för det man gjort”.

9. Man kan utveckla tankegången ungefär så här. För att det ska vara rimligt att tala om att man bestraffar en person som är ”skyldig” kan det inte vara tillräckligt att man är skyldig i betydelsen har gjort det som regeln förbjuder, utan det måste också krävas att man är skyldig i mer materiell mening: att man har gjort något som är något att anklagas för och att man i någon mening kan rå för att man har gjort det som regeln förbjuder.

10. Anta t.ex. att man skulle stifta lagar som helt och hållet gjorde det till en slump vem som drabbas av straffansvar. Den person som går in som nummer 100 på skolbussen varje dag bestraffas. Den som bor på en viss

framlottad adress bestraffas. De som är födda på en slumpvis utvald dag bestraffas. Det skulle vara lika "conceptually odd" (jfr citatet i p. 4 strax ovan) att tala om bestraffning i de fallen som när man bestraffar någon som man vet är oskyldig i den tunna mening som Quinton m.fl. talar om (gjort det man anklagas för). Också i de fall som återges i exemplen straffar man någon som man vet är oskyldig, men nu i materiell mening.

11. Min poäng kan förenklat sägas vara att för att en representation av någon som skyldig och bestraffningsbar ska vara rimlig så räcker det inte med att tala om skyldighet i betydelsen *personen har gjort det som hen anklagas för*, utan också att det i någon basal, rudimentär mening är rimligt att anklaga personen för just detta. Om straff förutsätter att man bestraffas *för något* måste detta *något* ha åtminstone något ett grundläggande innehåll. Och för att det ska vara fråga om straff i idealtypisk mening krävs att detta grundläggande innehåll har en ansvarsdimension.

12. Om man godtar den här tanken kan man konstruera en länk som går hela vägen från oskuldspresumtionen till proportionalitetsprincipen vid bestraffning.

Oskuldspresumtionen är en naturlig del av att säkerställa att personen är skyldig.

Kriminaliseringsprinciperna säkerställer att det som man bestraffar någon för åtminstone (återigen: i förstapersonsperspektivet) är något som denne kan klandras för (dvs. något som åtminstone den som uppställt regeln och utför bestraffningen ser som något oönskat).

Skuldprincipen, med dess utflöde i konkreta normer, säkerställer att den man bestraffar också i någon mening kan kopplas ihop med, rå för, den här oönskade gärningen.

Proportionalitetsprincipen säkerställer att straffet relaterar till gärningen, dvs. till det man rå för, och att det inte är helt frikopplat från gärningen.

Jag har i någon uppsats försökt utveckla det här och visa hur principen om förtjänt bestraffning kan ses som en grundbult i straffrätten.

## IV. Invändning

1. Vad jag nu har sagt, möjligen med onödigt många ord, är att straff i strikt mening innefattar klander och att det förhållandet att straff innefattar klander beror på att man bryr sig om den tilltalades skuld både i formell och materiell mening. Om man accepterar det sagda kan man här se ett



slags grundläggande *substantiell* skillnad mellan straffrätten och området för sanktionsavgifter:

– där sanktionsavgifter används som ett renodlat påverkansmedel eller preventionsverktyg, utan egentliga anspråk på kommunikation av skuld och ansvar används straffrätten för att kommunicera just detta.

2. En naturlig reaktion på en sådan analys är förstås att säga ungefär så här.

”Det må väl vara så vara att man genom långa resonemang kan nå fram till subtila skillnader mellan straff och sanktionsavgifter, men rent krasst kan man konstatera att det finns administrativa sanktioner som är stränga som satan och som påförs utan att man bryr sig om de straffrättsliga rättssäkerhetsgarantier som har utvecklats just därför att straffrätten är statens tyngsta vapen. Och det kan väl ändå inte vara rimligt att man genom ett etikettsbyte kan fortsätta att köra med lika stränga sanktioner och samtidigt komma undan de rättssäkerhetsgarantier som härrör från just sanktionens stränghet?”

3. En sådan reaktion är naturligtvis alldeles rimlig, men den har också ett svar i ett annat straffbegrepp som används positivrättsligt och det är det straffbegrepp som ligger bakom den gräns mellan straffrätt och annan rätt som dras inom ramen för Europakonventionen. Enligt Europakonventionen är ju lagstiftarens klassificering inte avgörande (eller avgörande bara i en riktning) och åtskilligt av vad som enligt den nationella rätten är att se som administrativa sanktioner utgör straff i konventionens mening.<sup>3</sup>

4. En sådan hållning där man s.a.s. sätter *substance over form* innebär, som vi alla vet, att åtskilliga typiskt straffrättsliga rättssäkerhetsgarantier ska tillämpas också på området för administrativa sanktioner.

5. Men, och detta är viktigt, det förhållandet att vissa utpekade rättssäkerhetsgarantier ska tillämpas innebär förstås inte att den distinktion som man gör nationellt helt körs över, och det innebär heller inte att det är fel av staten att försöka tala till medborgarna på två delvis olika sätt: dels genom straffrätten i strikt mening där man på ett tydligare sätt faktiskt försöker kommunicera frågor om skuld och ansvar, dels genom de administrativa sanktionerna som är mer renodlade preventionsverktyg utan en mer kommunikativ överbyggnad. Det innebär *bara* – men det är inte så bara – att

<sup>3</sup> Parentetiskt bör kanske sägas att jag nu har talat om straff trots att det i konventionen inte nödvändigtvis talas om straff. Avgränsningen av tillämpningsområdet för de straffrättsliga delarna av artikel 6 bygger ju t.ex. på begreppet anklagelse för brott.

också vissa typer av sanktioner som inte klassificeras som straff måste uppfylla Europakonventionens krav.

6. Vad vi behöver inse är alltså att vi inte letar efter *en* skiljelinje mellan straff och administrativa sanktioner, utan efter två eller *flera*. Straff och administrativa sanktioner måste förvisso likställas i vissa avseenden, men i andra inte alls.

7. Ett konkret exempel på att man i den rättsliga debatten har dragit för långtgående slutsatser – genom att slå samman de här olika gränserna till en – är en debattartikel från 2011 (var saknar betydelse i detta sammanhang) där det utifrån dels straffrättens allmänna regler, dels ett konventionsperspektiv argumenterades för att det egentligen inte fanns någon annan väg att gå än att uppställa ett krav på uppsåt eller oaktsamhet också för skattetillägg. Detta skulle enligt författaren till inlägget följa redan av en kombination av Europakonventionen och bestämmelsen i 1 kap. 2 § första stycket brottsbalken. Resonemanget var, litet förenklat, att skattetillägg är straff enligt Europakonventionen och att brott och straff enligt 1 kap. 2 § förutsätter uppsåt eller oaktsamhet. Och med hänsyn till legalitetsprincipen skulle man helt enkelt vara tvungen att tillämpa 1 kap. 2 § också i relation till skattetilläggen. Skribenten skriver bl.a. att en överslättande inställning till frågan inte längre är gångbar när ”vi vet att skattetillägg är ett straff och när 1 kap. 2 § ställer tydliga krav på visat uppsåt för att brottspåföljden skattetillägg skall kunna dömas ut”.

8. Om man håller sig till en diskussion de lege lata, så är resonemanget uppenbart felaktigt därför att 1 kap. 2 § naturligtvis gäller bara det som utgör brott och straff enligt svensk rätt, dvs. det träffar bara det som formellt utgör straff. Man kan uttrycka det så att författaren i den förda argumentationen bortser från att vi har att göra inte med en utan med flera gränsdragningar. Skribenten utgår ifrån att den gränsdragningen som görs mellan straff och andra sanktioner i Europakonventionen ska styra också andra frågor. Och så är det förstås inte.

9. Om man tar det hela som en indirekt argumentation de lege ferenda (så är artikeln dock inte skriven), så kan frågan naturligtvis diskuteras, men då förutsätts en helt annan argumentation för att tanken ska bli bärkraftig. Man kan naturligtvis hävda att alla repressiva sanktioner bör hanteras på ett och samma sätt, dvs. att staten alltid bör tala med en och samma röst

till medborgarna. Men det förutsätter en helt annan underbyggnad än en hänvisning till 1 kap. 2 §.<sup>4</sup>

10. Och själv skulle jag nog, eftersom sättet vi hanterar en viss sanktion har betydelse också för dess faktiska karaktär – bryr man sig om frågor om skuld och ansvar så kommer sanktionens karaktär att påverkas och uppfattas på ett annat sätt – vilja hävda att vi nog gör klokt i att se att det finns flera olika typer av straff och att det finns överlappande delar mellan trådarna. Varför skulle staten begränsa sin bestraffande palett på ett sådant sätt att den bara tilläts måla med svart färg? Vad gäller straff i de båda meningar som jag nu talat handlar det för övrigt inte om överlappande trådar, utan om trådar där den ena kortare tråden ligger helt inom den längre trådens utsträckning: straffrättens straff är kort sagt en delmängd av det som utgör straff enligt Europakonventionen.

## V. Avslutning: ”Men är inte detta förenklat?”

1. Nu kan man förstås fortsätta att bråka med mig och mina slutsatser genom att säga att min uppdelning i två typer av sanktioner är alldeles för förenklad: visst kan man se att det finns två delvis olikartade straffbegrepp som båda har betydelse, men saken är ju betydligt mer komplex än så.

2. Exempelvis skulle man kunna säga:

”Du Petter, visst finns det i den rent nationella straffrätten, straffrätten i strikt mening, en stor del som behandlas ungefär som du säger: man bryr sig om skuld och ansvar osv. och gör en gedigen prövning i domstol. Men sedan finns det andra delar som behandlas nästan helt schablonmässigt: exempelvis fortkörning som påförs genom ordningsbot direkt vid vägkanten eller genom ett inbetalningskort som skickas efter att överträdelsen registrerats maskinellt. Och att straffrätten här skulle vara särskild genom att man bryr sig om klander och vad den enskilde rår för är ju knappast sant.”

3. Som svar på denna invändning kan jag bara säga: jo, men visst är det komplext. Det finns straffrättsliga sanktioner som behandlas schablonmässigt och utan egentlig kontroll av den enskildes skuld, vilket bl.a. leder till att många

<sup>4</sup> I sammanhanget går jag inte in på den komplikation som ligger i att Europadomstolen i bl.a. Salabiaku har uppställt krav som kan förstås så att ansvaret för fall som träffas av konventionen inte får vara helt strikt, man skulle kunna se det som ett slags skuldkravlight. Hur som helst är klart att detta krav innebär något annat än att det måste uppställas ett krav på uppsåt eller oaktsamhet.

har svårt att se någon skillnad på en parkeringsbot (oavsett om den är av det offentlighetsrättsliga eller det privaträttsliga slaget) från en fortkörningsbot. De olika element som i sammanhanget är av betydelse kan dessutom föreligga i olika grader och kombineras på olika sätt. Och lagstiftaren är kreativ och den rättsliga praktiken följer inte alltid en given mall. Men ...

4. ... det illustrerar bara min tes. Invändningen kan sägas återspegla det som var Wittgensteins huvudpoäng. Och när man tänker efter så visar väl invändningen också att grundtesen håller: *när vi börjar behandla straff i strikt mening schabloniserat så mister de åtminstone delvis sin karaktär av att vara ett straff i strikt mening och närmar sig en ren preventiv mekanism.*